

ANN-MARIE BEGLER HAR UTRETT FELAKTIGA UTBETALNINGAR FRÅN VÄLFÄRDEN

”FÖRÄNDRAD SEKRETESS ÄR NÖDVÄNDIG”

Ann-Marie Begler var generaldirektör på Försäkringskassan men fick sparken av politiska skäl och har sedan dess utrett hur felaktiga utbetalningar i de statliga välfärdssystemen ska stävjas. Fel som kostar åtminstone 20 miljarder per år vilket

Sunt Förnuft skrivit om tidigare, bland annat i förra numret.

– Sekretesslagstiftningen är viktig för den personliga integriteten, men en förändrad sekretess är nödvändig för att komma åt välfärdskriminaliteten, säger hon.

Efter flera decennier som ämbetsman och chef på statliga myndigheter gav regeringen Ann-Marie Begler sparken från Försäkringskassan för att hon tillämpat gällande regelverk. Efter det har hon ansvarat för den statliga utredningen *Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen*.

I detta Skattesnack samtalar Ann-Marie Begler med Skattebetalarnas vd, Christian Ekström om hur ämbetsmän ska förhålla sig

till politiska krav och åsikter, men än mer om hur fusk och den organiserade kriminaliteten inom välfärden ska kontrolleras. Samtalet hölls på ett kafé i Stockholm mitt i sommaren.

Christian Ekström (CE): I förra numret av *Sunt Förnuft* följde vi upp kriminaliteten i välfärden, ett problem som vi i tidningen tagit upp vid ett flertal tillfällen. Första gången var för tre år sedan i samband med Lars-Erik Lövdéns (S)

ANN-MARIE BEGLER

Ann-Marie Begler är en svensk ämbetsman. Hon var generaldirektör för Försäkringskassan fram till 2018 då hon av regeringen blev skild från sin tjänst. Ann-Marie Begler är utbildad socionom och har haft roller inom Stockholms socialförvaltning, överdirektör vid Socialstyrelsen, generaldirektör för Brottsförebyggande rådet samt överdirektör vid Rikspolisstyrelsen. 2008 utsågs hon till generaldirektör för den då nyinrättade förvaltningsmyndigheten Skolinspektionen. 2015 tog hon över som generaldirektör på Försäkringskassan. Ann-Marie Begler är 66 år och uppvuxen i Farsta utanför Stockholm.

Även om det blivit ett bättre informations-utbyte i välfärdsutbetalningarna under årens lopp så måste välfärden ses som en slags helhet. Ann-Marie Begler anser att det därför är viktigt att också kommunerna på sikt ansluts till en samordnande funktion för utbetalningar från välfärdssystemen.

→ utredning *Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra.* Vad har hänt sedan dess?

Ann-Marie Begler (AMB): Frågan har utretts på olika sätt under lång tid. För mer än tio år sedan kom FUT-delegationens utredning som var den första stora genomgången. Då tittade man bland annat på felaktiga utbetalningar till enskilda, exempelvis dubbla utbetalningar från a-kassa, socialbidrag och sjukpenning.

Sedan dess har mycket förändrats. Med de kontrollsystem som finns i dag är det som enskild person faktiskt nästan omöjligt att kvittera ut dubbla ersättningar från staten. I höstas kom även KUT-delegationens åtgärder för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen.

CE: Det har inte hindrat att de felaktiga utbetalningarna fortsätter. Vad beror det på?

AMB: Det har tillkommit orsaker. Jag har inga synpunkter på att delar av välfärden har privatiserats, det har inneburit många fördelar, men kontrollsystemen har inte hängt med i den utvecklingen. Det är ganska enkelt för företag med kriminellt uppsåt att utnyttja kryphålen.

CE: ... och kriminaliteten verkar vara mer organiserad. Om det tidigare var enskilda som fuskade med dubbla bidrag så är det i dag satt i system ...

AMB: Brottsligheten inom välfärden är mer sofistikerad och rör sig över hela fältet av utbetalande myndigheter: Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Migrationsverket, CSN och Pensionsmyndigheten. I botten finns ibland inslag av männis-

kohandel. Arbetskraft rör sig över landsgränser vilket i många fall varit förmånligt för Sverige, exempelvis inom byggsektorn. De flesta företag är seriösa och följer regelverken, men det finns samtidigt exempel på ett kriminellt utnyttjande av systemet. Det kan handla om att arbetsgivare tar hälften av lönen samtidigt som arbetstagaren uppbär sjukpenning som i sin tur går till arbetsgivaren.

CE: Uppenbarligen är det här inte samma personer som ägnar sig åt bilinbrotten eller egendomsbrott. Det är snarare entreprenörer i välfärds-kriminalitet.

AMB: En annan orsak är att det på senare år skett en omfattande digitalisering av välfärdstjänsterna vilket är en positiv utveckling, men som också medför svårigheter. I stället för att inställa sig personligen kan man sitta var som helst i världen och ansöka om välfärdsersättningar.

CE: En opportunistisk tanke är att det kanske beror på välfärdssystemets omfattning. Bara Försäkringskassan har nästan 50 bidragstyper. Det är inte orimligt att tro att det är svårt att kontrollera eller följa upp så många olika bidrag.

AMB: Nja, den systematiska välfärds-kriminaliteten är en sak, men det måste också finnas ett ansvarstagande från var och en om att använda välfärden på ett korrekt sätt. Förr kunde Försäkringskassan knacka på dörren när man var sjukskrivnen. I dag finns inte den typen av kontroller och jag tror inte det skulle ge någonting heller.

CE: Ett eroderande ansvar riskerar att förstöra systemet med den gemensamma plånboken. Samtidigt finns det en annan sida, i synnerhet under coronatider, det är ju inte bra att gå sjuk till jobbet.

AMB: Välfärdssystemet bygger på tillit. En del säger att tillit är bra men att kontroll är bättre. Jag skulle inte uttrycka mig så utan i stället att man måste hitta en balans mellan tilltro och kontroll. Glöm inte att också kontroller kostar.

CE: För att komma åt problemen har du i din utredning föreslagit att en ny myndighet startas. Varför?

AMB: Till att börja med har polisen i dag svårt att hinna med bedrägeribrott som rör välfärds-kriminalitet. För att få kontroll måste vi börja i rätt ände. Till det behövs information som stoppar brotten innan de begås. Därför ska den nya myndigheten arbeta både med prevention och som en utredare av brott. Vi vill även skapa ett individuellt transaktionskonto som alla utbetalningar går igenom från de fem utbetalande välfärdsmyndigheterna samt Skatteverket. Genom att ha alla

Vi vill skapa ett individuellt transaktionskonto som alla utbetalningar går igenom.

de här utbetalningarna samlade på en särskild myndighet behövs tillgång till alla grunddata och även andra typer av data.

CE: ... och det är bara den myndigheten som ska ha tillgång till den gemensamma informationen? Hur fungerar det med sekretess och den personliga integriteten?

AMB: I dag arbetar varje myndighet för sig, men det finns ändå ett utvecklat samarbete som

"För samhällets del går det inte att bedriva en skattefinansierad välfärd om man inte vet om pengarna går till rätt saker. Det måste vara det starkaste argumentet för att arbeta med att förhindra felaktiga utbetalningar", menar Ann-Marie Begler.

i många avseenden fungerar väl. Sekretesslagstiftningen gör dock att det fortfarande finns skarpa gränser. Jag menar att det kan man göra något åt genom att skapa en ny myndighet som har en helhetsbild. Det här är ett samhällskritiskt problem och då borde det inte vara en stor sak att starta en ny myndighet. Det blir intressant att se hur våra förslag kommer hanteras politiskt. Utredningen är just nu ute på remiss. Visst kan man diskutera om det är vettigt med en ny myndighet. Nackdelen är att kostnaden blir högre, ungefär 120 miljoner per år, än om man skulle lägga uppdraget på en existerande myndighet. Fördelen är att en ny myndighet får en ny fristående organisation med tillgång till en fredad resurs. Jag bedömer också att möjligheten

att nå goda resultat ökar genom en ny myndighet.

CE: Din utredning gäller statens välfärdsutbetalningar, men en stor del av utbetalningarna sköts ju av kommunerna.

AMB: Man vet väldigt lite om fusket i kommunerna och regionerna och vi har föreslagit att det utreds. Jag tror att förutsättningarna för en sån utredning är goda. Kommuner vi har pratat med är oroliga för att det nu kan ske en övervältring av kriminalitet

när staten täpper till många av sina håll.

CE: När du fick sluta på Försäkringskassan 2018 var det många som menade att det fanns politiska motiv. Är det i dag svårare att vara ämbetsman när politiska vindar blåser? Finns det risk att man böjer sig och blir anpasslig?

AMB: Det tror jag och det är en farlig utveckling. Gränsdragningen mellan regeringen och myndigheten är central. Är man generaldirektör måste man våga stå upp för ämbetsmannarollen. Man måste kunna ta beslut som är svåra, till exempel att neka sjukpenning för dem som inte har rätt till bidrag, för sådan är lagstiftningen. Självklart ska man vara ödmjuk inför folks problem och svårigheter, men ämbetsmän måste följa de regler som finns även om det är jobbigt när de orsakar en kampanj mot politikererna av något slag. Då finns det risk att den lagstiftning som tagits i demokratisk ordning inte hålls.

CE: Det kan också gå åt det hållet att myndigheter blir mer aktivistiska och inte följer lagstiftningen. Risken är då att det rätt som det är kommer en ny majoritet som har ett intresse av att statsapparaten ska fungera på ett annat sätt. Har man då börjat den här glidningen mot en politisering är det lätt att det fortsätter och blir svårare att upphäva. ■

Det behövs information som gör att man kan stoppa brotten innan de sker.